

LBRIS

We know
books

Psihoeeducația

„Bagajul“ unui educator bun

**María Cruz Sánchez Gómez,
María Victoria Martín Cilleros
și Juan José Mena Marcos**

Traducere din limba spaniolă
de Mihaela Coman

LITERA
București

Cuprins

Introducere	9
ELEVII	13
Învățământul primar	15
Ce trebuie să știm despre dezvoltarea copiilor cu vârste cuprinse între 6 și 12 ani?	16
Dezvoltarea personalității	23
Sunt toți elevii la fel?	26
Dar cum putem face față unei astfel de diversități?	29
Care este rolul unui educator bun?	33
Ce aspecte ar trebui să ia în considerare un profesor în mentoratul elevilor?	34
Mentoratul este doar responsabilitatea cadrului didactic?	35
Concluzii	36
ȘCOALA	37
Centrele de educație	39
Definirea unui centru de educație: proiectul educațional (PE)	40
Ceea ce se predă elevilor: propunerea sau proiectul curricular (PC)	41
Aspecte educaționale care nu sunt predate la clasă: programul general anual (PGA)	42

Regulamentul școlar: regulamentul de ordine interioară (ROI)	42
Aspectele financiare ale școlii: proiectul de management (PM)	42
Înregistrarea activităților din școală: raportul anual (RA)	43

PROFESORII **45**

Abordare și planificare **47**

La ce ne referim atunci când vorbim despre curriculum școlar în învățământul primar?	48

Abordarea profesorului. Predarea care se potrivește tuturor: Proiectarea universală pentru învățare	50

Planificarea activității de predare: de la propunerea curriculară la unitățile didactice	54

Competențele	55

Obiectivele	56

Conținuturile	56

Metodologia de predare	57

Activitățile	58

Sarcinile	58

Criteriile de evaluare	60

În ce constă planul de lecție pentru un curs?	60

Ce ar trebui să ia în considerare un profesor înainte de a începe	62

Predarea lecției. Ce înțelegem prin instruire?	69

Modalitățile de predare	69

Metodele de predare	70

Strategiile de predare	74

Elevii vor coopera întotdeauna?

Managementul clasei ca grup **81**

Aspectele de care un educator bun trebuie să țină cont pentru un management adecvat al clasei	82

Cum rămâne cu disciplina în clasă?	89

Disciplina impusă din exterior sau autodisciplina?	90

Cum se poate controla comportamentul elevilor într-o clasă de școală primară?	92

Climatul social și emoțional	93

Evaluarea: întrebările pe care le pun profesorii în clasă	97
Ce tipuri de întrebări pune de obicei un profesor în clasă?	98
Cum formulează profesorii întrebările în clasă?	102
Cum sunt evaluați elevii?	105
Ce se înțelege prin examen?	107
Cum sunt notați elevii?	112
Care sunt criteriile de notare utilizate?	113
Evaluarea finală a elevilor: notele	114
FAMILIA	119
Mediul sociofamiliar	121
Ce rol joacă familia în dezvoltarea integrală a copiilor?	123
Care ar fi condițiile familiale optime pentru o dezvoltare bună a copiilor?	124
Care sunt diferențele dintre educația în mediul familial și cea școlară?	126
Cum este relația familie-școală?	129
De ce este important ca familiile să colaboreze îndeaproape cu școala?	131
Factori psihologici care influențează succesul sau eșecul școlar	135
Factorii psihologici și influența cercetărilor asupra performanței elevilor	135
Bibliografie	139

Introducere

„Sunt momente în care nu știu ce aș mai putea face ca Julián să înțeleagă conceptul de fracție. Numerele fracționare sunt unul dintre conceptele de bază care se învață la școală, la matematica de clasa a IV-a (10 ani). Acestea sunt folosite pentru a-i face pe elevi să înțeleagă porțiunile egale sau părțile unui întreg. Ele sunt reprezentate printr-o linie orizontală sau diagonală, așa-numita *linie de fracție*, care separă două cantități: numărătorul, cifra de sus care indică numărul de părți egale luate dintr-un întreg, și numitorul, cifra de jos ce reprezintă numărul de părți egale în care este împărțit întregul.

Elevii înțeleg foarte bine fracțiile deoarece profesorii le ilustrează de obicei cu o varietate de desene și grafice (probabil cel mai frecvent utilizat desen: mâncatul feliilor dintr-o pizza) sau jocuri. Dificultățile obișnuite ale elevilor apar atunci când trebuie să opereze cu fracții, de exemplu, găsirea fracțiilor echivalente folosind tehnica *numerelor încrucișate*, calcularea fracției dintr-un număr ($\frac{3}{4}$ din 20) sau trecerea unei fracții la un număr mixt.

Înțelegerea conceptului de fracție nu este, de obicei, o problemă, dar nu și în cazul lui Julián. I se întâmplă ceva anume, spre deosebire de restul colegilor săi. Nu este vorba că ar fi un elev cu anumite nevoi (NSSE¹), dar se confruntă cu dificultăți. Această dificultate are legătură cu modul său de învățare, ceea ce înseamnă că este mai lent decât alții și, prin urmare, are nevoie de mai mult ajutor din partea mea. În această situație, totul depinde doar de mine și de cum aleg cel mai bun mod de a-l învăța. Există multe metode educaționale inovatoare care ne sunt explicate pentru a-i face pe elevi să fie mai motivați, mai implicați în sarcini și să rețină conținutul într-un mod mai semnificativ. Aceste metodologii (active) sunt foarte bune, dar uneori nu există suficient timp pentru a explica, de exemplu, fracțiile prin *gamificare*², prin învățare bazată pe experiența de a rezolva probleme sau prin utilizarea clasei inversate³. În plus, nu știu dacă ar funcționa cu Julián. Ar trebui să le încercăm.

De asemenea, aceste probleme mă fac să cred că nu toate tehnicile ar putea fi aplicate în clasa și școala mea. Școala are resurse limitate, deoarece dispunem doar de elementele de bază, ceea ce face ca situația să fie și mai complicată.

În cele din urmă, toate acestea ar putea fi legate și de familia acestui elev. Dacă părinții nu sunt dispuși să lucreze cu mine, nu va funcționa niciodată. Mă refer la susținerea lor pentru ceea ce facem în clasă, la ajutorul dat acasă și la a lucra

¹ Elevi cu nevoi specifice de sprijin educațional (din lb. spaniolă, NEAE – *alumnado con necesidades específicas de apoyo educativo*), a nu se confunda cu CES – copii cu cerințe educaționale speciale (n.tr.)

² Proces educativ de învățare prin jocuri (n.tr.)

³ Metodă educativă în care predarea este centrată pe elevi, aceștia pregătindu-se în avans și interacționând în clasă, iar profesorul are rol de mediator și monitorizează activitatea (n.tr.)

împreună pentru ca Julián să facă un efort de a înțelege matematica și să nu rămână în urmă. Este o sarcină cu două sensuri (școală-familie).“

(Profesoară de școală primară la clasa a IV-a, 32 de ani)

Această reflecție a unei profesoare active ilustrează una dintre numeroasele probleme cu care se confruntă cadrele didactice în cariera lor profesională, deoarece discutăm despre *greutățile* pe care le poartă ca într-un *bagaj* atunci când se ocupă de munca lor zilnică în cel mai riguros mod posibil. Acest „bagaj“ include patru compartimente interconectate, în care orice profesor își adună abilitățile, deprinderile, experiențele și cunoștințele. Compartimentele au în vedere elevii (în special, modul în care învață), educatorul însuși (predarea), centrul educațional în care predă (școala) și familiile elevilor.

„*Bagajul*“ unui educator bun dorește să fie un text informativ care evidențiază aceste patru aspecte fundamentale pe care toți profesorii le păstrează de-a lungul carierei și cărora le dedică o mare parte din activitatea lor: (1) atenția acordată caracteristicilor de bază ale elevilor și modului în care aceștia învață; (2) descrierea aspectelor esențiale ale predării în funcție de pedagogie și evaluarea modalităților de îmbunătățire a acesteia; (3) abilitatea de a evalua cadrul în care se desfășoară procesele de predare și învățare și (4) o înțelegere mai bună a structurii familiilor elevilor și a relațiilor care se stabilesc între familii și școală.

Elevii, școala, profesorii și familia sunt cele patru blocuri tematice în jurul cărora este organizată această carte.

Pe parcursul diferitelor capitole, sunt descrise unele dintre aspectele esențiale ale proceselor de predare și învățare în învățământul primar. Ne concentrăm asupra acestei etape deoarece, în prezent, în Spania, ca și în alte țări, nu este obligatoriu pentru copii să meargă la școală până la vârsta de 6 ani. Deși educația începe din naștere și se dezvoltă pe tot parcursul vieții, în această etapă intră în joc, oficial, și alți agenți în educația copiilor, persoane din afara cercului familial. Împreună cu aceste persoane, trebuie să se formeze un grup care poate, în mod coerent, să ofere o educație de cea mai bună calitate, menită să formeze viitori cetățeni cu o coeziune socială adecvată, responsabili cu mediul care îi înconjoară și motivați să își dezvolte potențialul, dobândind competențe menite să le permită să se adapteze și să facă față diferitelor situații ce pot apărea în mediul lor înconjurător.

De aceea, conținutul cuprins în această carte este organizat în patru blocuri tematice, care se referă la elevi (învățare), școală, profesori (predare) și relația familie-școală.

Învățământul primar

Învățământul primar este o perioadă crucială în dezvoltarea integrală a elevilor. În special în primii ani, elevii sunt foarte activi, nu stau locului prea mult timp, se mișcă în permanență prin clasă și sunt adesea foarte vorbăreți și extrovertiți. Comportamentul lor se caracterizează prin curiozitatea pe care o au față de tot ceea ce îi înconjoară, prin capacitatea lor de a învăța și prin motivația lor de a învăța, deoarece sunt ca niște bureți. Își construiesc personalitatea.

Școala primară este perioada în care se consolidează etapa de socializare, pe măsură ce relaționează și își cunosc colegii de clasă și se bucură să colaboreze cu ei în diferite activități. Acest indicator, printre altele, este foarte important pentru dezvoltarea inteligenței emoționale.

De asemenea, elevii încep să înțeleagă abstracțiuni și să facă legătura între idei și propria lor experiență, le place să

fie capabili să descopere cauzele problemelor și faptele care li se comunică. Este vorba despre dezvoltarea inteligenței sau a abilităților intelectuale.

Ca regulă generală, în această etapă, ei sunt competitivi și tind să fie zgomotoși. Încep să deprindă un concept al sine-lui și să aibă încredere în cei din jur și în ceea ce sunt capabili să facă. Dacă reușesc să-și îndeplinească sarcinile și să relaționeze cu colegii, vor dezvolta atitudini și așteptări pozitive care le vor favoriza succesul școlar și dezvoltarea personală. Toate acestea vor fi esențiale pentru stabilitatea lor emoțională, care va fi asociată cu maturitatea, responsabilitatea și perseverența.

Toate aceste caracteristici ale elevilor din învățământul primar sunt complexe și diverse și este necesar ca profesorii, în special cei care sunt încă în formare, să aibă o idee clară despre importanța fiecăreia dintre acestea atunci când doresc să încurajeze dezvoltarea integrală a elevului.

Ce trebuie să știm despre dezvoltarea copiilor cu vârste cuprinse între 6 și 12 ani?

În această etapă trebuie să analizăm modul în care evoluează elevii în diferite domenii și dacă toți evoluează la unison, urmărind un traseu tipic. De exemplu, dacă de la vârsta de 6 ani un elev a avut o evoluție adecvată în progresul psihomotor, începe stadiul intitulat de Piaget sub numele de „operații concrete“. Acest stadiu se caracterizează prin dezvoltarea unor procese superioare, în care școlarii vor intra în contact cu

Învățarea instrumentală (scris, citit și calcul), esențială pentru dobândirea unor niveluri optime de cunoștințe și pentru viitoarele rezultate școlare. Este o etapă în care mediul cultural va avea o mare influență asupra modelării creierului.

Elevii din școala primară se caracterizează, de asemenea, prin faptul că sunt mai selectivi și mai specifici atunci când vine vorba de recunoașterea detaliilor, dezvoltarea atenției, participarea la stimuli noi și pierderea interesului pentru ceea ce recunosc deja. De exemplu, aceștia își pierd interesul pentru animalele de companie, dar răspund cu entuziasm la o tabletă sau la un telefon mobil. Această atitudine este explicată prin teoria de activare perceptivă a lui Gibson, care demonstrează că, dacă au răspuns altfel la un stimul anterior, copiii nu dobândesc sau înlocuiesc un nou răspuns la același stimul (de exemplu, la vârsta de 8 ani nu răspund cu entuziasm la vederea unui câine, dar răspund astfel la vederea unei anumite mașini).

Modificările fizice și psihomotorii continuă în acest stadiu, deși într-un ritm mai lent decât în trecut. Masa osoasă și musculară crește cu aproximativ 2,5 kilograme pe an. În clasele mai mari, elevii experimentează schimbări corporale care pot provoca momente de frustrare sau furie.

Ei încep să se angajeze în activități fizice cu mai multă vigoare și rezistență, de exemplu, pot merge cu spatele, pot alerga în diferite direcții și la diferite intensități și își pot menține echilibrul corpului cu ochii închiși. În ceea ce privește ultimul aspect, elevii au capacitatea statică și dinamică de a-și menține centrul de greutate într-o poziție stabilă pentru a asigura controlul posturii sau locomoția. Abilitățile motorii fine

implicate în activitățile școlare sunt dobândite și perfecționate, cum ar fi prinderea cu cleștele, realizarea unor mișcări precise ale mâinilor și picioarelor, aruncarea obiectelor etc. Școlarii au o reprezentare mentală din ce în ce mai precisă a propriilor părți ale corpului în poziții statice și în mișcare. Activitatea fizică este reflexivă și se studiază mișcările care trebuie efectuate.

Între 5 și 6 ani, aceștia prezintă deja o dominanță laterală a ochiului, urechii, mâinii și piciorului, care poate fi dreaptă, stângă sau încrucișată. Există persoane care pot fi considerate ambidextre, deoarece se descurcă atât cu partea dreaptă, cât și cu partea stângă, deși, de obicei, preferă una sau alta. Alături de abilitățile motorii, lateralitatea joacă un rol foarte important atât în învățare, cât și în dezvoltare, având o influență importantă asupra cititului, matematicii și chiar asupra performanțelor sportive. Există numeroase studii care leagă lateralitatea de problemele de achiziție a învățării, sau lateralitatea încrucișată de probleme de dislexie, discalculie sau probleme de orientare spațio-temporală. Prin urmare, atunci când există o lateralitate încrucișată, fără antecedente familiale, și apar dificultăți de învățare, poate exista o problemă în zona neurologică, iar în acest punct trebuie să ne amintim că este contraproductiv, așa cum s-a întâmplat în educație în secolul trecut, să încercăm să transformăm stângăcii în dreptaci. Tot în acest stadiu, copiii își consolidează conceptul de lateralitate, iar între 6 și 8 ani se consolidează distincția dintre conceptul de dreapta și cel de stânga. La sfârșitul ciclului (în jurul vârstei de 11-12 ani), elevii sunt capabili să perceapă simultan poziția a mai mult de două obiecte.

În mod paradoxal însă, unul dintre cele mai importante aspecte care trebuie dezvoltate, deși am luat deja contact cu acesta, este dezvoltarea capacității de inhibiție motorie legată de atenție, adică direcționarea proceselor mintale ale elevilor către aspectele importante sau către executarea sarcinilor pe care le considerăm cele mai potrivite.

Unii autori, cum ar fi Bergson (1996), consideră că dezvoltarea cognitivă este unul dintre cele mai importante aspecte care pot fi optimizate prin stimulare și formare.

În această etapă educațională este important să se pună accentul pe comunicare, limbaj, imaginație, memorie, reprezentare de concepte și luarea deciziilor.

Până la vârsta de 6-7 ani, copiii trebuie să fi dezvoltat deja un nivel de *competență comunicativă* de bază, astfel încât, cel puțin pe cale orală, să producă narațiuni și să comunice, să interacționeze verbal cu colegii lor și cu adulții. În același timp, reprezentările mintale se bazează pe imagini, senzații și cuvinte și, prin urmare, sunt esențiale pentru dezvoltarea gândirii.

Imaginația este importantă pentru dezvoltarea cognitivă a copilului în școala primară. Bruner (1986) a distins mai multe etape în dezvoltarea imaginației. Pentru început, reprezentarea *enactivă*, în care gândurile conduc direct la acțiune sau la comportamente de tip manifest. Școlarul este legat de percepție. El nu este capabil să reprezinte un obiect decât dacă acesta se află în fața lui. Urmează reprezentarea *iconică*, în care copiii folosesc imagini pentru a reprezenta persoane. În cele din urmă, reprezentarea *simbolică* este utilizarea limbajului pentru a reprezenta evenimente, idei și gânduri. Școlarul își manifestă imaginația în diferite acțiuni,

cum ar fi joaca sau temele pentru acasă, și trebuie să o încurajăm în permanență, fără a pune limite.

În ceea ce privește *memoria*, avem diferite tipuri de memorie care depind de mai multe sisteme cerebrale și care se dezvoltă în stadii evolutive distincte. Probabil că ați auzit de mai multe tipuri de memorie senzorială, cum ar fi memoria auditivă, vizuală, fotografică sau iconică și kinestezică. Fiecare dintre noi are o preferință pentru un tip de memorie pentru a reține informații. Poate cunoașteți pe cineva care desenează în timp ce studiază sau care preferă să vadă ceva scris, fiind citit de altcineva, pentru a reține mai bine sau care trebuie să fie mereu în mișcare, mergând în timp ce învață. Există, de asemenea, persoane ce preferă să asculte informații. Atunci spunem: „Sunt mai vizual sau mai auditiv atunci când vine vorba de memorie“. Când informația este primită prin mai multe simțuri în același timp, capacitatea de reținere este mai bună. Suntem, de asemenea, familiarizați cu termenii de memorie pe termen lung, acea memorie istorică ce surprinde, printre altele, experiențele de viață și evenimentele care au avut un impact asupra noastră, memoria pe termen scurt sau memoria de lucru. Ultimele două tipuri de memorie, care pot părea similare, sunt diferite. Memoria pe termen scurt este cea care ne permite să ne amintim informații, dar este foarte limitată din punct de vedere cantitativ și temporal. De exemplu, încercăm să ne amintim un număr de telefon pe care urmează să îl formăm în acel moment sau să reținem o listă de cuvinte. Capacitatea memoriei scurte este limitată la aproximativ 7–9 articole, pentru o perioadă de 20–30 de secunde. Totuși, memoria de lucru, pe lângă reținerea

informațiilor, permite manipularea, lucru pe care îl facem în mod constant în fiecare zi, din momentul în care ne trezim. Aceasta ne permite să ținem minte informații în timp ce facem altceva, să purtăm o conversație sau să adunăm informații. Unii oameni îl compară cu un ecran mintal, pentru că poți scrie informații pe el, poți manipula acele informații și apoi le poți șterge. Acest tip de memorie este cel utilizat cel mai mult pentru învățare, apoi conținutul este transferat în memoria pe termen lung.

Memorizarea joacă un rol important în educație, dar, ca orice altceva, virtutea constă în echilibru. Prin memorare stocăm informații, cum ar fi vocabularul unei limbi, numele râurilor europene sau lista unor domnitori, la școală. Dar, pe lângă memorare, conținutul trebuie să aibă un sens și să fie accesat la momentul potrivit. Rolul educatorului, în acest caz,

Imaginația vine în ajutorul memoriei

Imaginația ajută memoria. Una dintre strategiile educaționale folosite pentru a memora ceva este asocierea imaginilor cu concepte și crearea unei povești între ele. Ceva asemănător cu videoclipurile pe care le putem găsi pe YouTube pentru a învăța tabelul periodic cu ușurință, în care copiii memorează o poveste încercând să o vizualizeze în imagini, „**Ha!** **LiNa**, **Kă Răbdarea Costă Franci**”, pentru a reține elementele chimice din grupa 1 a tabelului, Hidrogen (H), Litiu (Li), Sodiu (Na), Potasiu (K), Rubidiu (Rb), Cesium (Cs) și Francium (Fr), și așa mai departe până când îl completează.